

WOJCIECH STANKIEWICZ

Olsztyn

Stosunki partnerskie Unii Europejskiej i Rosji

Interesy Federacji Rosyjskiej i Unii Europejskiej uwarunkowane są w szczególności ambicjami ponadregionalnymi oraz chęcią odgrywania decydującej roli na kontynencie, a także powiązaniem gospodarczymi i zapotrzebowaniem krajów europejskich na rosyjskie surowce energetyczne. Współzależności umacniają również fakt, że Federacja Rosyjska oraz Unia Europejska znalazły się w bezpośrednim sąsiedztwie. Rosja pierwszy raz graniczy na zachodzie z dużym instytucjonalnym sąsiadem, sąsiaduje też z pięcioma państwami członkowskimi Unii, a w dwóch z nich zamieszkuje znaczna mniejszość rosyjska – Estonii i Litwie.

Celem niniejszego studium jest włączenie się do nurtu analiz, akcentujących znaczenie współpracy Federacji Rosyjskiej z Unią Europejską. Autor poprzez wnikliwą analizę zamierza dowieść jak ważnymi partnerami strategicznymi są Unia i Rosja, którzy współpracując w różnorodnych obszarach, tj. politycznym, gospodarczym, handlowym umacniają pozycję na scenie międzynarodowej.

Hipotezą badawczą niniejszego studium jest twierdzenie, że dialog między Federacją Rosyjską a Unią Europejską uwarunkowany jest przede wszystkim interesami gospodarczymi, które wynikają, m.in. z bliskości geograficznej, konieczności wzajemnego uzupełniania się w sektorze gospodarczym, infrastruktury oraz potencjału gospodarczego rynku rosyjskiego i unijnego.

W celu rozwinięcia hipotezy, postawiono następujące pytania:

1. Jakie dokumenty regulujące stosunki między Unią Europejską a Federacją Rosyjską przyjęto oraz jak zbieżne są interesy stron?
2. Na jakie cele wzajemnej współpracy zwrócono szczególną uwagę oraz jak zamierzano je osiągnąć?
3. W ramach jakich przestrzeni zamierzano prowadzić wspólny dialog?
4. Jakie przesłanki doprowadziły do podjęcia decyzji o zdynamizowaniu współpracy oraz jaką formę instytucjonalnych spotkań wybrano?
5. Dlaczego współpracę z Unią Europejską uznano priorytetem rosyjskiej polityki zagranicznej?
6. Jakie wyobrażenia relacji Unia Europejska–Federacja Rosyjska w przyszłości mają obie strony?
7. Na czym polega szczególny charakter gospodarczego partnerstwa Unii Europejskiej i Federacji Rosyjskiej?
8. Jak europejski popyt na źródła energii sprowadzane z Rosji wpływa na wzajemne relacje?
9. Z jakiego powodu Unia Europejska angażuje się w finansowe wspieranie Federacji Rosyjskiej?

10. Jak poszerzanie Unii Europejskiej na Wschód oddziałuje na interesy Federacji Rosyjskiej oraz jak wpływa na relacje z Unią Europejską?
11. Jak przedstawiają się perspektywy dalszej współpracy?

W analizie wykorzystano metodę politologiczną oraz wspomagano się metodą historyczną¹.

1. Relacje partnerskie Unii Europejskiej i Rosji – geneza. Po rozpadzie Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich² (ZSRR), z początkiem lat dziewięćdziesiątych, gdy Unia Europejska (UE) i Rosja rozpoznały wynikające ze wspólnej współpracy potencjalne korzyści, zarówno gospodarcze, jak i polityczne, zaczęto zastanawiać się nad bliższą kooperacją i pojawiła się potrzeba wypracowania porozumienia między Rosją i Wspólnotami Europejskimi (WE)³. Pierwszym dokumentem określającym stosunki między Rosją i UE była Wspólna deklaracja polityczna o partnerstwie i współpracy między Federacją Rosyjską i Unią Europejską, który podpisano 9 grudnia 1993 r. w Brukseli. W dokumencie podkreślono możliwość Rosji zadecydowania o wyborze przyszłości państwa i podjęcia decyzji w kwestii nowych instytucji demokratycznych. Wyrażono wiarę, że kontynuowanie wspierania demokratycznie wyłonionych organów przyczyni się do podniesienia ich skuteczności w urzeczywistnianiu zmian, a zarazem umożliwi Rosji przyłączenie się do państw europejskich, które podzielają demokratyczne wartości. Podstawą partnerstwa powinno zatem być trzymanie się zasad demokracji oraz praw człowieka. W deklaracji podkreślono także nasilenie współdziałania politycznego w celu rozstrzygnięcia problemów globalnych oraz poszukiwania odpowiedzi na zagrożenia i konflikty mogące zaistnieć w przyszłości⁴. Obie strony zwróciły uwagę na konieczność jakościowej zmiany kooperacji w dziedzinie ekonomii oraz oparcia jej na zasadach gospodarki rynkowej. Zaakcentowano, że rozszerzanie UE będzie korzystnie wpływać zarówno na Unię, jak i na Federację Rosyjską (FR). Ponadto UE zapewniła o podjęciu działań, które pozwolą na otwarcie swego rynku na eksport rosyjskich towarów i usług oraz objęciu go preferencyjnym systemem.

Poruszone w deklaracji zagadnienia zostały następnie rozwinięte w dokumencie obowiązującym do czasów współczesnych pt. Porozumienie o Partnerstwie i Współpracy zawartym 24 czerwca 1994 r. na greckiej wyspie Korfu⁵; od tego momen-

---

¹ A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998, s. 75–81.

² Na temat rosyjskiej transformacji w 90. latach XX wieku: E. Zieliński, *Współczesna Rosja: studium polityczno-ustrojowe*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1995.

³ Związek Radziecki przez wiele lat nie widział potrzeby nawiązania stosunków dyplomatycznych z Europejską Wspólnotą Gospodarczą (EWG). Dopiero pierestrojka doprowadziła do zmiany w rosyjskiej polityce. W rezultacie 18 grudnia 1989 r. zawarto pierwszą dwustronną Umowę o handlu, współpracy handlowej i gospodarczej, która zaczęła obowiązywać w lutym 1990 r. i do 1997 r. stanowiła podstawę prawną stosunków Rosji z EWG, a od 1993 r. z Unią Europejską. W. Konończuk, *Stosunki UE–Rosja przed rozpoczęciem negocjacji w sprawie nowego Układu o partnerstwie i współpracy*, „Wspólnoty Europejskie” 2007, nr 1 (182), s. 9.

⁴ A. Stepień-Kuczyńska, M. Słowikowski, *Unia Europejska a państwa Europy Wschodniej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2008, s. 46–47.

⁵ Porozumienie ze względu na przeciągający się tryb ratyfikacyjny oraz ze względu na wybuch wojny w Czeczenii oraz krytykę polityki Rosji przez UE, wcielono w życie dopiero 1 grudnia 1997 r.

tu Układ jest najważniejszą podstawą prawną stosunków Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską.

Układy o partnerstwie i współpracy stoją nisko w hierarchii umów międzynarodowych zawieranych przez UE, lecz Układ o Partnerstwie i Współpracy zawarty z Rosją jest porozumieniem wyróżniającym się pod względem szeroko rozbudowanego dialogu politycznego. W dokumencie zawarto ogólnikowe cele oraz zasady normujące relacje między stronami, scharakteryzowano ramy instytucjonalne stałego dialogu ekonomicznego i politycznego, a ponadto kierunki współpracy w konkretnych dziedzinach. Po porozumieniu nie oczekiwano jakiegokolwiek planu stowarzyszenia FR z Unią ani jej przynależności do UE. Podstawowymi celami partnerstwa były: zinstytucjonalizowanie politycznego dialogu między stronami, wspomaganie wymiany handlowej i inwestycji oraz skoordynowanych relacji ekonomicznych wspierających stabilny wzrost gospodarczy stron, wzmocnienie politycznych i ekonomicznych swobód, ugruntowanie demokracji w FR, rozwój rosyjskiej gospodarki, a także wolnorynkowych mechanizmów, wspomaganie rosyjsko-unijnej kooperacji w kwestii gospodarki i finansów, nauki i techniki, spraw społecznych, ekologii i kultury, pogłębianie wzajemnych relacji UE i Rosji, w tym ułatwienie budowy między stronami strefy wolnego handlu⁶, tworzenie sprzyjających warunków dla transferu inwestycji i kapitału, wyeliminowanie dyskryminacyjnych praktyk, współpraca na rzecz demokratyzacji życia oraz reform rynkowych⁷. Obie strony porozumienia były świadome, iż dokument stanowi jedynie podstawę do wypracowywania kolejnych porozumień, dlatego na jego podstawie zawierano dokumenty szczegółowe⁸.

Porozumienie wyznaczyło także następujące ramy instytucjonalne w celu regularnych narad między UE a FR:

- strategiczny kierunek rozwoju relacji UE–Rosja będzie określany podczas szczytów szefów państw i rządów (uczestniczą w nich prezydent Rosji oraz przewodniczący Rady UE i Komisji Europejskiej) odbywających się dwa razy w roku;
- omawianie konkretnych problemów będzie się odbywało w ramach spotkań Stałej Rady Partnerstwa⁹, w których będą uczestniczyć odpowiedzialni za daną sferę polityki ministrowie;
- spotkania będą się odbywać na szczeblu ekspertów oraz wyższych urzędników;
- dialog polityczny dotyczący aktualnych kwestii międzynarodowych będzie prowadzony podczas regularnych szczytów ministrów spraw zagranicznych, szczytów wyższych urzędników z ich odpowiednikami rosyjskimi, a także comiesięcznych

---

po ratyfikacji przez wszystkie państwa członkowskie UE. Porozumienie zawarto na 10 lat z szansą na coroczne przedłużanie.

⁶ *Agreement on Partnership and Cooperation*, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/ceeca/pca/pca_russia.pdf [dostęp: 9.12.2008]; M. Raś, *Perspektywy dialogu Rosja – Unia Europejska*, w: A. Stepień-Kuczyńska, T. Jałmużna (red.), *Dialog europejski Zachód–Wschód. Polityka – gospodarka – społeczeństwo*, Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 278.

⁷ Ł. Bartkowiak, *Stosunki zewnętrzne Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, s. 105.

⁸ A. Stepień-Kuczyńska, M. Słowikowski, op. cit., s. 52.

⁹ Ze Stałą Radą Partnerstwa mamy do czynienia od 2003 r., wcześniej istniała jako Rada Współpracy, W. Konończuk, op. cit., s. 9.

szczytów ambasadora FR przy UE z Trójką Komitetu Politycznego i Bezpieczeństwa¹⁰, a ponadto w ramach zespołów eksperckich;

- konsultacje w sprawie praw człowieka będą się odbywać regularnie;
- współpraca Parlamentu Europejskiego i Parlamentu Rosyjskiego będzie się odbywać w zakresie Parlamentarnego Komitetu Współpracy.

W założeniu Układ miał pełnić ważną rolę w integracji FR z gospodarką europejską oraz potwierdzić i umocnić szczególną wartość relacji Rosji z UE. Mimo że przewidywano w nim dość obszerne regulacje w handlu między stronami (zbliżenie rosyjskiego ustawodawstwa do prawa wspólnotowego)¹¹, okazało się, że pogłębienie stosunków gospodarczych jest trudniejsze niż się spodziewano, m.in. nigdy nie rozpoczęto debaty o stworzeniu strefy wolnego handlu – jeden z głównych celów układu. Jest to po części wywołane niektórymi postanowieniami Układu zakładającymi, że Rosja w najbliższym czasie przystąpi do Światowej Organizacji Handlu (WTO), czego jeszcze nie osiągnęła¹².

Wśród priorytetowych porozumień przyjętych z końcem lat dziewięćdziesiątych między FR i UE wyszczególnić należy Wspólną Strategię UE wobec Rosji¹³ przyjętą na spotkaniu 3–4 czerwca 1999 r. w Kolonii, a także Strategię Rozwoju Stosunków FR z UE w Perspektywie Średnioterminowej tj. na lata 2000–2010¹⁴, przedstawioną 22 października 1999 r. w Helsinkach, a zatwierdzoną 3 czerwca 2000 r. dekretem prezydenta Rosji. Dokument przedstawia rosyjską wizję partnerstwa z Unią.

Pierwsza Strategia wynikała z konieczności znalezienia nowych rozstrzygnięć we wzajemnych relacjach, które były wynikiem kryzysu rosyjskiego 1998 r. oraz oczekiwanego poszerzenia NATO na wschód, a wynikające z tego negatywne odczucia społeczne miały w pewnym stopniu zostać dzięki Strategii zniwelowane¹⁵. W Strategii wskazano ogólne ramy politycznego dialogu z FR, a według ekspertów europejskich Strategia stanowiła unikalną szansę dla rozwoju państwa rosyjskiego, której wykorzystanie było zależne wyłącznie od Rosjan. Podkreślono, iż największą odpowiedzialność w tworzeniu strategicznej współpracy ponosi Rosja¹⁶.

We wstępie do dokumentu stwierdzono, że odpowiedzi dotyczące wyzwań przed jakimi staje kontynent europejski mogą zostać odnalezione jedynie dzięki coraz bardziej zacieśniającym się kontaktom pomiędzy UE a Rosją. Rosyjska przyszłość jest zasadniczym elementem przyszłości Europy i stanowi priorytetowy interes dla Unii. Szczegół-

¹⁰ Trójka Komitetu Politycznego i Bezpieczeństwa składa się z przedstawicieli państwa członkowskiego UE, które akurat przewodniczy Unii, przedstawicieli państwa członkowskiego, które będzie przewodniczyć Unii w kolejnej kadencji, a także Komisji Europejskiej i Sekretariatu Generalnego Rady UE, http://ec.europa.eu/external_relations/library/publications/russia_brochure07_pl.pdf [dostęp: 9.11.2008].

¹¹ *Agreement on Partnership and Cooperation*, art. 55, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/ceeca/pca/pca_russia.pdf [dostęp: 12.12.2008].

¹² W. Konończuk, op. cit., s. 10.

¹³ *Common Strategy of the European Union on Russia*, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/ceeca/com_strat/russia_99.pdf, [dostęp: 12.12.2008].

¹⁴ *Strategija razwitiija odnoszenij Rossijskoj Fiedieracii s Jewropejskim sojuzom na sriedniesrocnuju pierspiektiwu (2000–2010 gody)*, http://www.delrus.cec.eu.int/ru/p_320.htm [dostęp: 12.12.2008].

¹⁵ A. Stępień-Kuczyńska, M. Słowikowski, op. cit., s. 53–54.

¹⁶ Por. W. Pozdniakow, *Obszczaja strategija Jewropejskiego Sojuza w Otnoszenii k Rossii*, „Mieżdunarodnaja Żizń” 1999, nr 8, s. 13.

nie istotne są pierwsze słowa dokumentu: „Stabilna, demokratyczna, rozkwitająca Rosja jako integralna część zjednoczonej Europy, wolnej od nowych, rozdzielających ją podziałów, gwarancją trwałego pokoju na kontynencie. Problemy całego kontynentu mogą być rozwiązane tylko na drodze jeszcze ściślejszej współpracy między Rosją a Unią Europejską”¹⁷.

Ponadto UE wychodząc z przeświadczenia, że w Rosji należy dokonać reform, zobowiązuje się do udzielenia Rosji pomocy tak w kwestii stworzenia instytucji państwa, jak zarówno instytucji funkcjonujących w sferze gospodarki. UE popiera integrację Rosji w zakresie ogólnoeuropejskiej problematyki ekonomicznej i społecznej, a powodem zaabsorbowania w tą przestrzeń jest zainteresowanie zwiększeniem wydajności tego procesu ze względu na relacje handlowe z FR oraz inwestycje Unii w Rosji. Z tego powodu za konieczne uważa się powstanie w FR gospodarki rynkowej, dla której niezbędnym wymogiem jest zaprowadzenie zasad charakteryzujących państwo prawa (demokracja, instytucja państwa, społeczeństwo obywatelskie)¹⁸. Głównym celem Unii w kontaktach z FR stało się zagwarantowanie bezpieczeństwa i stabilności w Europie oraz na świecie dzięki dynamicznej współpracy z Rosją. Przyjęcie Strategii oraz sprecyzowanie dialogu między stronami stworzyło swojego rodzaju kodeks określający działalność podmiotów międzynarodowych w stosunku do gospodarki oraz polityki.

W drugim wymienionym dokumencie, tj. Strategii Rozwoju Stosunków FR z UE wyrażono ogólnie identyczny kierunek i sformułowano zbliżone zadania do strategii unijnej, pominięto jedynie zagadnienia dotyczące rozwoju demokracji w FR. W dokumencie przedstawiono rozwinięcie koncepcji polityki zagranicznej FR nastawionej na współpracę z państwami zachodnimi, wyrażono potrzebę wzajemnej współpracy gospodarczej w celu dopełniania się oraz wskazano na odpowiedzialność krajów europejskich za przyszłe losy kontynentu. Do priorytetowych zadań współpracy Rosja–UE wyznaczonych w Strategii należy umacnianie strategicznego partnerstwa Rosji z Unią, zwiększanie znaczenia i efektywności politycznego dialogu, rozwój inwestycji i handlowej wymiany, współpraca w sferze finansowej, ochrona rosyjskich interesów przy rozszerzeniu Unii, rozwój infrastruktury integrującej kontynent, współpraca w dziedzinie nauki, techniki i ochrony intelektualnej własności, rozwój przygranicznej współpracy, ujednoczanie prawodawstwa w sferze gospodarki i technicznych standardów, kooperacja w zakresie wymiaru sprawiedliwości¹⁹.

Zasadniczym założeniem Strategii jest zabezpieczenie spraw państwowych, a także podwyższenie wpływu oraz autorytetu FR w Europie, jak również na świecie, co umożliwia efektywny, ogólnoeuropejski system solidarnego bezpieczeństwa oraz gospodarczy potencjał UE. Strategia zorientowana jest na rozwijanie oraz wzmacnianie partnerstwa FR z UE zarówno w sprawach ogólnoeuropejskich, jak i światowych oraz na zgodne powstrzymywanie i rozwiązywanie środkami pokojowymi lokalnych sporów w Europie, z przestrzeganiem reguł prawa międzynarodowego²⁰. Następne etapy

¹⁷ W. Konończuk, op. cit., s. 54.

¹⁸ Por. ibidem, s. 55–58.

¹⁹ *Dialog europejski...*, s. 297.

²⁰ *Strategija razvitija odnoszenij Rossijskoj Fiedieracii s Jewropejskim sojuzom na sriedniesrocnuju pierspiektiwu (2000–2010 gody)*, http://www.delrus.cec.eu.int/ru/p_320.htm [dostęp: 12.12.2008].

rozwoju kooperacji z UE powinny być realizowane w bezpośredniej koordynacji z ewolucją wstąpienia Rosji do WTO.

Średnioterminowa strategia była próbą zdefiniowania jednolitej polityki Rosji w stosunkach ze Wspólnotą Europejską, jednak mimo uznania współpracy z Europą za główny kierunek polityki zagranicznej, utrzymywała kontakty dwustronne z państwami członkowskimi Unii, co odbierano jako ignorowanie Wspólnoty jako całości. Sytuację tę tłumaczono nieumiejętnością rosyjskiej dyplomacji, która nie potrafiła się odnaleźć w nowej teraźniejszości międzynarodowej po upadku ZSRR, czego skutkiem było kierowanie się przestarzałymi zasadami dyplomatycznymi. Swoistym fenomenem było umieszczenie na liście wśród najważniejszych zadań kooperacji z UE na przedostatnim miejscu. Należy dodać, iż poza Ministerstwem Rozwoju Gospodarczego i Handlu, inne ministerstwa nie posiadały wyspecjalizowanych instytucji odpowiedzialnych za kwestie unijne, a posiedzenia międzyresortowej komisji do spraw stosunków z UE, utworzonej przy Rządzie FR, były rzadko organizowane, a rezultaty jej działalności nie były efektywne²¹. Średnioterminowa Strategia była więc próbą ponownego określenia rosyjskiej polityki względem UE.

2. Wspólne przestrzenie. W kolejnych latach FR i UE w dużym stopniu poszerzyły sfery współpracy. Na szczycie w październiku 2000 r. w Paryżu podjęto decyzję o rozpoczęciu dialogu energetycznego oraz dialogu o bezpieczeństwie; na kolejnym szczycie, który się odbył w maju 2001 r. w Moskwie zdecydowano o rozpoczęciu prac nad powołaniem wspólnej przestrzeni gospodarczej. Natomiast decyzja o zintensyfikowaniu wzajemnej współpracy unijno-rosyjskiej zapadła na szczycie w maju 2003 r. w Sankt Petersburgu. Pojawił się wówczas pomysł, aby w ramach umowy o partnerstwie i współpracy stworzyć cztery długoterminowe, oparte na zgodnych wartościach oraz interesach wspólne przestrzenie. Należą do nich:

- wspólna przestrzeń gospodarcza – dotyczy kwestii gospodarczych, a także ochrony środowiska;
- wspólna przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości;
- wspólna przestrzeń współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego (zewnątrznego) – łącznie z zarządzaniem kryzysowym i nierozprzestrzenianiem broni jądrowej;
- wspólna przestrzeń badań i edukacji, obejmująca aspekty kulturowe²².

Jednocześnie z decyzją dotyczącą opracowania czterech Planów Działania, osobno dla każdej z przestrzeni, postanowiono powołać wyspecjalizowanych koordynatorów każdej z nich²³.

²¹ M. Bodio, *Stosunki między Unią Europejską a Federacją Rosyjską (stan i perspektywy rozwoju)*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2005, s. 40–41.

²² *Unia Europejska i Rosja: bliscy sąsiedzi, ważni gracze na arenie międzynarodowej, partnerzy strategiczni*, http://ec.europa.eu/external_relations/library/publications/russia_brochure07_pl.pdf [dostęp: 12.11.2008].

²³ *Remarks by President of Russia Vladimir Putin At the Russia – EU Summit The Kremlin, Moscow May 21, 2004*, http://www.ln.mid.ru/brp_4.nsf/37c1d223d059e448c3256ec9001a9583/e274-93f19b1a1a32c3256ec9001c93ba?OpenDocument [dostęp: 10.12.2008].

W tym samym czasie, podczas wizyty Władimira Putina w Kijowie w maju 2003 r. stwierdzono, że UE i FR powinny skoncentrować się na budowie wspólnej przestrzeni ekonomicznej²⁴. Wizyta dowiodła ewolucji stanowiska Rosji w kwestii stworzenia wspólnych przestrzeni, gdyż ponad rok wcześniej minister G. Gref na Światowym Forum w Davos powiadomił, że oczekuje aż Bruksela zdecyduje w sprawie powstania wspólnej przestrzeni ekonomicznej²⁵ oraz intensyfikacji dialogu, aby przyniósł jak najszybsze efekty.

Następnie na szczycie w listopadzie 2003 r. w Rzymie zaakceptowano koncepcję Wspólnej Europejskiej Przestrzeni Gospodarczej (WEPG), która do dzisiaj jest uznawana za najbardziej ambitny i najdalej perspektywiczny projekt w relacjach UE–FR. Definiowana jest jako „otwarty i zintegrowany rynek, bazujący na wspólnych lub uzupełniających się zasadach i regulacjach”²⁶. Celem WEPG jest skupianie się na znoszeniu przeszkód oraz tworzeniu nowych możliwości w zasadniczych dziedzinach aktywności gospodarczej, a w szczególności: w swobodnym przepływie kapitału, ludzi, towarów i usług; w perspektywie koncepcja WEPG zakłada szeroką integrację UE z FR, która jest traktowana jako wstępny projekt wspólnej przestrzeni gospodarczej. Niewielkim doprecyzowaniem są mapy drogowe²⁷ dla czterech przestrzeni, które przyjęto w maju 2005 r. na szczycie w Moskwie.

3. Intensyfikacja dialogu Federacji Rosyjskiej z Unią Europejską. UE i FR sądziły, że na podstawie Porozumienia o Partnerstwie i Współpracy, a także obu Strategii będą potrafiły prowadzić skuteczny dialog gospodarczy i polityczny. Jednakże okazało się, że mimo regularnych zgromadzeń Komisji Parlamentarnej bądź Rady Współpracy, ważniejsze są decyzje podejmowane na szczytach UE i FR, gdyż to one dają inspirację dla rozwoju wzajemnej współpracy. Szczyty stały się instytucjonalną podstawą debat prowadzonych pomiędzy Wspólnotą Europejską a Federacją Rosyjską, których efektywność istotnie się zwiększyła po tragedii z 11 września 2001 r., kiedy walka z terroryzmem oraz międzynarodową przestępczością nabrały priorytetowego znaczenia w stosunku do zagadnień współpracy politycznej i gospodarczej²⁸.

Dialog unijno-rosyjski zaczął przynosić widoczne korzyści, czego dowodem były postanowienia szczytu UE–FR z 21 maja 2004 r., kiedy Unia zgodziła się na przystąpienie FR do WTO, a władze rosyjskie zagwarantowały intensyfikację reform w sek-

²⁴ Por. T. Vickery, *Putin to Back Common Economic Space*, *Belleville News Democrat*, www.aberdeennews.com/mld/newsdemocrat157857.htm [dostęp: 12.12.2008].

²⁵ D. Johnson, *Russia waits for EU's signal to from common economic space – Gref*, *Johnson's Russia List*, www.cdi.org/russia/johnson/7035.cfm [dostęp: 12.12.2008].

²⁶ *The Common European Economic Space. Concept Paper*, 06.11.2003, Rzym, <http://www.ln.mid.ru/ns-dos.nsf/162979df2beb9880432569e70041fd1e/4f74ca1b4b22afec43256de1003966e0?OpenDocument> [dostęp: 12.11.2008].

²⁷ Por. *EU–Russia Summit, Moscow, 10 May 2005*, http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=635&lang=PL&mode=g [dostęp: 10.12.2008].

²⁸ Spotkanie na szczycie UE–FR w Brukseli (1.10.2001 r.). Najważniejszymi decyzjami była intensyfikacja kooperacji w następujących dziedzinach: walka z terroryzmem międzynarodowym, polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, dialog energetyczny oraz Wspólna Europejska Przestrzeń Gospodarcza. Zgodnie z decyzją zapowiedziano regularne narady Komitetu Politycznego Bezpieczeństwa UE z przedstawicielami FR, a także włączenie Rosji do przeprowadzanych w ramach WPZiB misji antykryzysowych.

torze gospodarczym. Na szczycie przyjęto także dokumenty, w których potwierdzono rozszerzenie UE o nową dziesiątkę oraz objęcie nowych członków porozumieniem o partnerstwie i współpracy. Strony deklarowały determinację w urzeczywistnieniu Strategii oraz wolę kreowania warunków zacieśniających wzajemną współpracę²⁹.

4. Przesłanki współpracy z Unią Europejską. W polityce zagranicznej Rosji na początku lat dziewięćdziesiątych ścierały się dwa odmienne kierunki – prozachodni oraz euroazjatycki, ostatecznie wybrano obszar prozachodni – europejski. Wiązało się to z dojściem do władzy Władimira Putina, który ożywił działalność dyplomacji rosyjskiej w Europie. Czynnikiem, który definitywnie doprowadził do zmian w rosyjskiej polityce zagranicznej, był konflikt członków NATO z Federacyjną Republiką Jugosławii (marzec 1999 r.).

Innymi przesłankami były przeobrażenia instytucjonalne w stosunkach międzynarodowych – osłabienie ONZ-tu, w którym Rosja jest ważnym członkiem, bierność OBWE w sprawach dotyczących regulacji kryzysów, a także ujawnienie się dążenia Waszyngtonu do autonomicznego przywództwa – pragnienia USA do hegemonicznej roli w systemie międzynarodowym³⁰. Rosja, aby zapobiec marginalizacji swej pozycji na arenie międzynarodowej, była zmuszona do współpracy z UE. W przeciwnym razie poszerzenie się UE na wschód doprowadziłoby do stopniowego wypychania FR z Europy. Rosja poczuła się dotknięta jawnym ignorowaniem jej interesów, co było widoczne podczas interwencji NATO w 1999 r. na Bałkanach. Dodatkowo odnowiony spór w Czeczenii odizolował Rosję – miała nie tylko zawieszono prawo głosu w Radzie Europy (RE), ale UE zastosowała też wobec niej sankcje.

Nowy przywódca Rosji zdecydował się na odbudowanie autorytetu państwa; podstawą reform były wnioski wyciągnięte z utraty wpływów na kształt stosunków międzynarodowych. Putin zrozumiał, że jedynie przez stanowcze sprzeciwianie się dalszemu rozpadowi ładu międzynarodowego, opartego na Karcie Narodów Zjednoczonych, możliwe jest ograniczenie dominacji USA oraz wzmocnienie rosyjskiej pozycji. Wówczas dyplomacja rosyjska za prymat polityki zagranicznej uznała kierowanie się interesem narodowym, przestała w ten sposób być prozachodnią bądź euroazjatycką, a stała się prorosyjską. Na kontynencie europejskim nowe myślenie uwidaczniało się w większym zaangażowaniu Rosji zarówno w relacje dwustronne z państwami Europy Zachodniej oraz kontakty z partnerami takimi jak np. Unia Europejska, z którą stosunki stały się priorytetem polityki zagranicznej Rosji. Wynikało to z uzmysłowienia sobie przez Rosję rosnącej roli UE, nie tylko na kontynencie europejskim, lecz także jako ewentualnej przeciwwagi dla hegemonii USA w środowisku międzynarodowym³¹. Kooperację wzmacnia fakt, że po rozszerzeniu Unii Rosja sąsiaduje z jej pięcioma państwami członkowskimi, a zatem jest w bezpośrednim sąsiedztwie UE.

Stosunki z UE należy postrzegać w świetle zadań wymienionych w Koncepcji polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej. Wśród ogólnych celów wyszczególniono: stworzenie sprzyjających warunków zewnętrznych dla rozwoju Rosji, zagwarantowa-

²⁹ M. Bodio, op. cit., s. 45.

³⁰ A. Bryc, *Rosja w XXI wieku*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 94.

³¹ Ibidem, s. 95–96.

nie jej bezpieczeństwa oraz czołowej pozycji na scenie międzynarodowej, odpowiadającej potrzebom FR jako jednego z głównych ośrodków politycznych świata. Spośród szczegółowych celów za najważniejsze uznano zwiększenie wpływu FR na formowanie się nowego porządku na świecie³².

Z końcem 2000 roku wzrosło znaczenie UE jako najważniejszego partnera handlowego oraz głównego inwestora w FR. Rosja jest również zainteresowana pogłębianiem kooperacji z UE w sferze gospodarki, a szczególną rolę odgrywa realizacja tzw. partnerstwa energetycznego, które umożliwiłoby pozyskać inwestycje konieczne dla unowocześnienia sektora paliwowo-energetycznego³³.

5. Kształt relacji dwustronnych. O rozwoju dalszej współpracy UE–FR decydują poglądy obu pomiotów na temat jej kształtu oraz celów. Każda strona ma inne wyobrażenia wzajemnych stosunków w przyszłości. Wspólnota zakłada ograniczoną integrację Unii z Rosją, której głównym celem byłoby stworzenie wspólnej przestrzeni europejskiej, z WEPG na najważniejszym miejscu. Obligatoryjne w tym wypadku byłoby przyjęcie przez Rosjan norm oraz regulacji unijnych, czyli „zbliżenie ustawodawstwa”. Wiąże się z tym zaakceptowanie przez Rosję norm, w kształtowaniu których nie brała udziału oraz stosowania się do nich przy jakichkolwiek formach współpracy dwustronnej, które wychodzą poza ramy stosunków handlowych oraz przewidują integrację³⁴.

Rosja natomiast przyszłe stosunki z UE postrzega w sposób całkiem odmienny, których najważniejszym założeniem jest równoprawność obu stron. FR dąży do wypracowania takich relacji z Unią, które umożliwiłaby osiągnięcie maksymalnych korzyści z ograniczonej integracji dotyczącej kooperacji w dziedzinach, które są najkorzystniejsze dla Rosji, co skutkowałoby odrzuceniem ograniczających i niekorzystnych reguł oraz norm. Zgodnie z rosyjskimi poglądami proces zbliżania z UE nie wymagałby akceptowania ustawodawstwa europejskiego, a także byłby procesem dwustronnym, ponieważ i UE musiałyby pójść na kompromis odnośnie uczestnictwa Rosji w europejskim rynku, ułatwiając jej jednocześnie możliwość zgłaszania i wprowadzania zastrzeżeń do poszczególnych obszarów regulowanych przez Wspólnoty. Wtedy współpraca z UE służyłaby podkreśleniu szczególnej roli FR na arenie międzynarodowej i umocniłaby rosyjską mocarstwowość³⁵.

Działania prowadzone przez FR wobec UE, jeżeli mają doprowadzić do zacieśnienia współpracy, muszą zmierzać do zbliżenia norm rosyjskich z unijnymi. Kraje europejskie, jak Szwajcaria czy Norwegia, które nie należą do UE, dostosowują swe normy ustawodawcze do przepisów Unii, dlatego dalsza współpraca Rosji i UE jest uzależniona od zbliżenia w tym zakresie³⁶. W konsekwencji współpraca unijno-rosyjska nabiera

³² *Koncepcja polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, <http://www.pism.pl/biuletyny/files/092.pdf> [dostęp: 12.11.2008].

³³ A. Bryc, op. cit., s. 96.

³⁴ M. Menkiszak, *Rosja wobec Unii Europejskiej: kryzys „strategicznego partnerstwa”*, „Prace OSW” 2006, nr 22, s. 18.

³⁵ *Ibidem*, s. 6.

³⁶ J. Borko, *Tiernistyj put'k partnerstwu. Rossija i Jewropejskij sojusz*, „Swobodnaja mysl XXI w.” 2001, nr 3, s. 55–67; H. Timmerman, *Stratigiczeskoje partnerstwo: szto dielat jewrosojuzu dla ustanowlenija tiesnoj swiazii s Rossijej?*, „Politeja” 2002, nr 2, s. 85–96.

wirtualnej postaci. Rosja mając własne wyobrażenie o relacjach z Unią nie akceptuje propozycji wysuwanych przez UE i odwrotnie – Unia nie chce przyjąć propozycji rosyjskich.

6. Unia Europejska jako partner gospodarczy. Współpraca ekonomiczna Rosji i Unii Europejskiej opiera się na Układzie o Partnerstwie i Współpracy, w którym zostały uściśnione kwestie dotyczące zagadnień gospodarczych. Strony zobowiązały się do ściślejszej kooperacji w sektorze przemysłu oraz transportu, a także do poszukiwania rynków zbytu, jak również promowania regionalnej współpracy. W sprawie postanowień handlowych ustalono, że z chwilą wejścia Układu w życie, strony zobowiązują się do przyznania sobie nawzajem klauzuli najwyższego uprzywilejowania. Ponadto w Układzie wskazano na możliwość tworzenia stref wolnego handlu, unii celnych, a także porozumień w kwestii handlu przygranicznego. Strony zadeklarowały, że nie będą wprowadzać ograniczeń ilościowych we wspólnym handlu artykułami przemysłowymi – ograniczenia zachowano jedynie na tekstylia oraz produkty rolne³⁷.

Unia Europejska jest dla Federacji Rosyjskiej szczególnym partnerem w wymianie handlowej³⁸, co dostrzegł Władimir Putin i po objęciu władzy największy nacisk w stosunkach z Europą Zachodnią położył na problematykę gospodarczą. Federacja Rosyjska w państwach europejskich dostrzegała największego gwaranta rozwoju gospodarczego swojego państwa, a w celu maksymalizacji dochodów wzmogła działania w handlu surowcami naturalnymi oraz przyciąganiu zachodnich inwestycji. Władze upatrywały we współpracy z Unią także element integrujący gospodarkę Rosji, Europy oraz świata, a ponadto wymiana handlowa pomiędzy Rosją i Unią okazała się korzystna i wykazywała tendencję wzrostową.

Uwidoczniła się jednocześnie asymetria w obustronnych interesach handlowych – rynek UE jest ważniejszy dla FR niż rynek Rosji dla Unii. Ważne jest jednak, że rosyjski rynek przedstawia się perspektywnie – jest rynkiem wschodzącym, a UE inwestując na nim wyrównuje dysproporcje³⁹.

Przed rozszerzeniem udziały krajów Unii w handlu z FR wynosiły około 40%, natomiast 1/3 inwestycji zagranicznych stanowiły inwestycje unijne, tymczasem po przyłączeniu nowych członków w 2004 r. wzrosły odpowiednio do 52% i 40%. Umożliwiło to UE przejęcie w rosyjskim handlu zagranicznym tzw. pakietu kontrolnego. Dla porównania można dodać, że udział np. Chin czy USA w handlu zagranicznym FR wynosił 7% i 5%⁴⁰. Trzeba także pamiętać, że państwa europejskie należą do największych kredytodawców FR. Najważniejszymi partnerami Rosji w Europie są

³⁷ *Agreement on partnership and cooperation establishing a partnership between the European Communities and their Member States, of one part, and the Russian Federation, of the other part*, [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21997A1128\(01\):PL:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21997A1128(01):PL:HTML) [dostęp: 14.11.2008].

³⁸ *The EU's Relations with Russia: EU – Russian Trade (May 2002)*, www.europa.eu.int/comm/external_relations/russia/intro/trade.htm [dostęp: 9.12.2008].

³⁹ M. Kaczmarek, E. Smolar, *Unia Europejska wobec Rosji 2004–2007*, http://www.csm.org.pl/images/te/File/Raporty%20i%20publikacje/Inne/policy_paper_kaczmarek_smolar_POL.pdf [dostęp: 10.11.2008].

⁴⁰ A. Bryc, op. cit., s. 99.

współcześnie Niemcy, Wielka Brytania, Włochy, Holandia, Finlandia, Szwajcaria, a także Polska.

Jednym z zasadniczych problemów we wzajemnych relacjach handlowo-gospodarczych jest surowcowy charakter struktury rosyjskiego eksportu⁴¹, postrzegany jako przestarzały element – większość wydobywanych w Rosji surowców jest eksportowana. Jednym ze sposobów zmiany obecnej sytuacji jest zdobywanie w większej skali niż do tej pory nowych inwestycji unijnych, które wykorzystywałyby nowoczesne technologie oraz doprowadziłyby do wzrostu jakości rosyjskiego eksportu⁴².

7. Dialog energetyczny. Najważniejszą sferą współpracy gospodarczej Unii i Rosji jest obszar energii, stąd jednym z zasadniczych celów polityki UE wobec FR było przyłączenie FR do wspólnej przestrzeni gospodarczej oraz społecznej. Dialog odnoszący się do relacji gospodarczo-handlowych realizowany jest w zakresie Wspólnej Europejskiej Przestrzeni Gospodarczej, którego szczególnym elementem jest dialog energetyczny uchwalony na szczycie UE–FR 30 października 2000 r. w Paryżu⁴³. Inicjatorem szczytu był ówczesny przewodniczący Komisji Europejskiej – Romano Prodi, który stwierdził, że dialog jest niezbędny, gdyż z czasem należy się spodziewać podwojenia dostaw rosyjskich surowców energetycznych do Europy⁴⁴.

Skutkiem wystąpienia była decyzja o utworzeniu Grupy Wysokiego Szczebla mającej opracować koncepcję Wspólnej Europejskiej Przestrzeni Gospodarczej, a także ustaleniu współpracy energetycznej. Pomysł utworzenia Przestrzeni Gospodarczej zrodził się na poprzednim szczycie UE–FR, który nastąpił 17 maja 2001 r. w Moskwie. W konsekwencji 21 października 2001 r. w Brukseli na kolejnym szczycie UE–FR przyjęto dokument, w którym określono przyszły kierunek dialogu energetycznego pomiędzy UE a FR. Zawarto w nim propozycje dotyczące zbliżenia regulacji prawnych w kwestii handlu oraz transportu surowcami, ochrony długoterminowych umów, bezpieczeństwa szlaków przesyłowych, racjonalnego pożytkowania energii, a także nadania szczególnego znaczenia sieciom przesyłowym⁴⁵. W zamiarze urzeczywistnienia powyższych postanowień utworzono Komitet Współpracy ds. Energii, a ponadto powołano Unijno-Rosyjskie Centrum ds. Technologii Energetycznych z siedzibą w Moskwie⁴⁶.

Ze względu na fakt, że Rosja posiada znaczny potencjał energetycznych zasobów surowcowych oraz jest jednym z najważniejszych dystrybutorów energii do krajów UE, wzajemny dialog UE i FR jest szczególnie ważny. W 2001 r. (luty–wrzesień) przygotowywano raport dotyczący wzajemnych interesów energetycznych, który obejmo-

⁴¹ A. Chromowa, *Targowo – ekonomiczeskije odnoszenija Rossii i Jewropiejskogo Sojuza tribjut optimalizacji?*, „Analiticeskij almanach” 2003, nr 15, s. 6.

⁴² A. Stępień-Kuczyńska, M. Słowikowski, op. cit., s. 65.

⁴³ R. Zięba, *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2007, s. 166.

⁴⁴ M. Bodio, op. cit., s. 106.

⁴⁵ Ibidem, s. 107.

⁴⁶ Centrum otwarto 5 listopada 2002 r. i ma za zadanie promować rozwiniętej technologicznie energii oraz ułatwienie pozyskiwania inwestycji dla nowych projektów, <http://www.technologycentre.org> [dostęp: 11.11.2008].

wał inwestycje, transfer technologii, infrastrukturę i wydajność energetyczną oraz ochronę środowiska. W pierwszym zaakceptowanym unijno-rosyjskim sprawozdaniu, które przedstawiono 3 października 2001 r. w Brukseli na ósmym już szczycie UE–FR zaznaczono, że od tego momentu współpraca UE i Rosji w sektorze energetyki będzie bardziej praktyczna⁴⁷. Do zaktywizowania współpracy przyczyniło się wiele czynników, m.in. wzrost cen na światowych rynkach, niestabilna sytuacja w państwach arabskich oraz rosnący import surowców energetycznych z Rosji do Unii. Nasilenie rozmów dotyczących dialogu energetycznego doprowadziło do zaakceptowania na szczycie UE–FR 6 listopada 2003 r. w Rzymie Strategii Rozwoju Sektora Energetyki i Transportu do 2030 r., w czasie którego Rosja zatwierdziła Strategię Energetyczną do roku 2020⁴⁸.

Ważnym problemem we wzajemnych relacjach handlowych UE z FR jest duża dysproporcja jakościowa i ilościowa. Pierwsza przejawia się w nieprzychylniej strukturze wspólnego handlu, bowiem eksport rosyjski do krajów Unii bazuje głównie na surowcach energetycznych oraz produktach ropopochodnych, natomiast import opiera się na towarach przetworzonych⁴⁹. Dysproporcja ilościowa uwidacznia się natomiast w udziale Wspólnot w rosyjskim handlu zagranicznym – na UE przypada ponad 50% rosyjskiego handlu zagranicznego, podczas gdy udział Rosji w obrotach handlowych Unii wynosi niecałe 5%⁵⁰. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest znaczący popyt w UE na rosyjskie źródła energii, które stanowią prawie połowę wartości importu krajów UE z Rosji, która w 20% zaspokaja unijny popyt na gaz ziemny oraz w 16% zapotrzebowanie na ropę naftową, zatem jest głównym dostawcą surowców dla Europy⁵¹.

Eksport surowców energetycznych jest ważny pod kątem strategicznym dla dalszego postępu gospodarczego Rosji, tworzy bowiem podstawowe źródło dochodów budżetu, a jednocześnie dochody z handlu surowcami pełnią szczególną rolę w łagodzeniu rosyjskiego bilansu handlowego. W prognozach gospodarczych przewiduje się, że zapotrzebowanie na wymienione surowce będzie wzrastało, zatem do 2020 r. może zgodnie z przewidywaniami wzrosnąć odpowiednio dla gazu ziemnego – do 70%, węgla – do 80%, ropy naftowej – do 90% – wynika z tego, że uzależnienie Unii od rosyjskich surowców będzie rosnać⁵². Dla FR eksport ropy naftowej oraz gazu ziemnego stanowi podstawowe źródło dochodu, Rosja jest bowiem drugim na świecie, po Arabii Saudyjskiej, krajem eksportującym ropę naftową, którą można stosunkowo łatwo zastąpić surowcem z innych państw. Odmienne przedstawia się sytuacja z gazem, w którego przypadku problemy z dostawami doprowadziłyby do załamania europejskiego rynku.

⁴⁷ *European Union – Russia Energy Dialogue*, http://ec.europa.eu/energy/russia/overview/issue_en.htm [dostęp: 11.11.2008].

⁴⁸ Czwarte wspólne sprawozdanie z postępu prac, http://ec.europa.eu/energy/russia/overview/index_en.htm, [dostęp: 11.11.2008]; *Energijskaja strategija Rossii na period do 2020 goda*, <http://www.mte.gov.ru/files/103/1354.strategy.pdf> [dostęp: 12.12.2008].

⁴⁹ M. Dobraczyński, *Stulecie przyspieszeń: świat a Rosja*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999, s. 109–114.

⁵⁰ A. Bryc, op. cit., s. 99.

⁵¹ Por. http://europa.eu.int/comm/energy/russia/overview/index_en.htm [dostęp: 12.12.2008].

⁵² P. Seklecki, *Dialog energetyczny Unia Europejska – Rosja*, http://www.ure.gov.pl/palm/pl/85/286/Dialog_energetyczny_Unia_EuropejskaRosja.html [dostęp: 10.11.2008].

W warunkach kooperacji energetycznej oraz wymiany handlowej pomiędzy UE a FR, wzajemne relacje mają priorytetowy charakter.

Kooperacja w kwestii dialogu energetycznego jest wynikiem przyjęcia przez Wspólnotę Zielonej Karty, a przez Rosję Strategii Energetycznej do 2020 r. Rosja jest przede wszystkim zainteresowana kontraktami długoterminowymi, a także pomocą finansową oraz inwestycyjną w modernizację i restrukturyzację przemysłu energetycznego, nie chce ograniczeń limitów na dostawy do Unii. Dla Unii priorytetem są kwestie związane z bezpieczeństwem energetycznym, liberalizacją rynku energii oraz ochroną środowiska naturalnego. W tej sytuacji, wobec rosyjskiego uzależnienia światowych gospodarek zarówno od ropy, jak i od gazu ziemnego, konieczne jest przyjęcie obopólnie korzystnych rozstrzygnięć. Obecnie zaniepokojenie wśród polityków UE budzi fakt aktywizacji Rosji na rynkach energetycznych na świecie, który może doprowadzić do dyktatu przez Moskwę cen surowców oraz pomijania niektórych krajów podczas budowy dróg tranzytowych⁵³.

Współpraca w sektorze surowcowo-energetycznym odbywa się w ramach, zainicjowanego na szczycie UE i Rosji 30 października 2000 r. w Paryżu dialogu energetycznego, na którym zadeklarowano, że wspólna działalność w tej sferze będzie jednym z filarów powstającego strategicznego partnerstwa. Natomiast podczas spotkania na najwyższym szczeblu 17 maja 2001 r. w Moskwie podpisano umowę, w której wstępnie zdecydowano o zwiększeniu eksportu rosyjskich surowców energetycznych do krajów unijnych. Wspólny dialog jest warunkowany interesami ekonomicznymi obu stron, wynikającymi ze wzajemnej zależności podmiotów – Rosja posiada surowce, a Unia jest w stanie stworzyć należyte warunki do realizacji współpracy energetycznej – nowoczesne technologie⁵⁴.

Zapotrzebowanie na inwestycje jest w Rosji widoczne na każdym kroku, toteż zgodnie z założeniami Strategii FR na lata 2000–2020 – potrzebne jest blisko 450–600 mld euro, jeżeli Rosjanie chcą zabezpieczyć planowany roczny wzrost gospodarczy, kształtujący się w granicach 4–5%⁵⁵. Duże znaczenie posiada fakt, że kraje UE konsumują ponad 50% eksportu rosyjskiej ropy naftowej, która pozwala na zaspokojenie około 16% europejskiego popytu, a także ponad 60% eksportu rosyjskiego gazu ziemnego, którym zaspokoją 20% unijnych potrzeb⁵⁶.

Istotnym zagadnieniem w relacjach unijno-rosyjskich jest kwestia inwestycji, ponieważ praktycznie od pierwszych etapów transformacji Rosja boryka się z problemem zwiększenia inwestycji zagranicznych na swoim terytorium. Państwa Unii są najważniejszymi inwestorami w FR, jednak wysokość ich inwestycji jest mało zadowalająca dla obu stron. Widoczna jest wyraźna dysproporcja, inwestycje rosyjskie w Unii stanowią zaledwie 0,3% zaś unijne 1/3 wszystkich zagranicznych inwestycji w Rosji, a po

⁵³ A. Stępień-Kuczyńska, M. Słowikowski, op. cit., s. 73–75.

⁵⁴ Por. M. Wróblewski, *Polityka gospodarcza*, w: B. J. Albin, W. Baluk (red.), *Rosja*, Arboretum, Instytut Studiów Międzynarodowych, Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2003, s. 238–242.

⁵⁵ M. Bodio, op. cit., s. 109.

⁵⁶ A. Bryc, *Stosunki Federacji Rosyjskiej z Unią Europejską*, w: A. Czarnocki, I. Topolski (red.), *Federacja Rosyjska w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2006, s. 199–200.

rozszerzeniu UE zajmują blisko 40%⁵⁷. W czasie transformacji gospodarczej do państwa rosyjskiego napływał kapitał z przeszło 100 państw, lecz jedynie kilka z nich było najbardziej liczącymi się partnerami – m.in. Francja, Niemcy oraz USA i Wielka Brytania, z czego największy udział mają Niemcy – około 20%. Należy dodać, że inwestycje Rosji za granicą są niewspółmierne do rosyjskiego potencjału i w 2006 r. wyniosły jedynie 20 mld USD, a inwestycje zagraniczne w Rosji były o 10 mld USD wyższe⁵⁸.

Reprezentanci władz rosyjskich uważają, że szczególnie perspektywiczną może się okazać długofalowa współpraca w zakresie inwestycji w obszarze energetyki. Dostawy rosyjskich nośników energii można byłoby rekompensować inwestycjami z państw Unii. Współpraca taka doprowadziłaby do wzrostu eksportu rosyjskich paliw do UE i oznaczałoby to wzmocnienie bezpieczeństwa energetycznego na kontynencie oraz zabezpieczenie interesów gospodarczych Rosji⁵⁹.

Kooperację z UE Rosja pragnie wykorzystać do unowocześnienia infrastruktury transportowej gazu ziemnego i ropy naftowej, jednak utrudnienie rozbudowy wiąże się z państwami tranzytowymi – Europa Środkowa i Wschodnia, przez które przechodzi 41% rosyjskich dostaw gazu oraz 31% ropy naftowej eksportowanych do Europy Zachodniej, w tym 13–15% jest transportowanych przez kraje bałtyckie⁶⁰. Przyciąganie inwestorów z zagranicy stanowi istotne wsparcie finansowe rosyjskiego budżetu, a jednocześnie jest jednym z warunków zwiększenia siły gospodarczej kraju.

Można zauważyć, że zarówno Unia, jak i Rosja są zainteresowane ściślejszą współpracą w sektorze energetycznym, w znacznym stopniu wpływającą na obecny wzrost gospodarczy Rosji oraz na poprawę warunków życia społeczeństwa rosyjskiego. Ciągłość dostaw rosyjskiej energii pobudza także wzrost gospodarczy w Europie, ale mimo tego Europa zdaje sobie sprawę z rosyjskich ograniczeń (zagrożenie deficytem gazu, szantażem surowcowym, dywersyfikacją rynków zbytu surowca) i coraz częściej poszukuje alternatyw wobec źródeł rosyjskiego surowca energetycznego.

8. Współpraca oraz wsparcie. Poziom rosyjskich dostaw, a także ich zwiększenie, jest możliwe w sytuacji, gdy wzrośnie zaangażowanie państw europejskich w inwestycje w sektorze energetycznym oraz w sektorze infrastruktury przemysłowej. Politycy unijni świadomi profitów przyjęli w 1994 r. Program Pomocy Technicznej dla Wspólnoty Niepodległych Państw (TACIS), w ramach którego UE m.in. dofinansowuje projekty naukowo-techniczne w FR. TACIS jest ważnym instrumentem wspierającym realizację Układu o Partnerstwie i Współpracy. Najważniejszy cel programu dotyczył początkowo wspierania demokracji oraz reform gospodarczych realizowanych przez

⁵⁷ Inwestycje unijne stanowią zaledwie 35 mld USD, w tym 11,8 mld USD przeznaczonych jest na inwestycje bezpośrednie, przeważnie w sektor finansowy, a także działalność kredytową i ubezpieczeniową oraz sektor spożywczy, paliwa, transport, lotnictwo, przemysł obronny, wydobywanie kamieni szlachetnych. J. Safonow, *Wniesznieekonomiczeskije swiazi Rossii so stranami Jewropy w kontiektie rozszirienija JeS*, „Ekonomika” 2003, s. 68.

⁵⁸ *Bilans płatniczy 2000–2006, Centralny Bank Rosji*, <http://www.teberia.pl/news.php?id=5762> [dostęp: 11.11.2008].

⁵⁹ I. S. Iwanow, *Rossija – Jewropejskij Sojusz: pierspiektivy strategiczieskowo partniorstwa*, „Jewropa. Żurnal Jewropejskowo sojuza” 2001, nr 5, s. 21.

⁶⁰ A. Bryc, op. cit., s. 201.

rząd ówczesnego ZSRR, pomagających w zachowaniu pokoju oraz stabilności w Europie. Założeniem TACIS było także wspieranie inwestycji, rozbudowy więzi gospodarczych oraz dialogu społecznego pomiędzy państwami późniejszej WNP⁶¹.

W chwili obecnej głównymi sektorami wspieranymi finansowo przez UE są: modernizacja państwowych przedsiębiorstw, rozbudowa sektora prywatnych firm, wypracowanie wydajnego systemu produkcji oraz przetwarzania żywności, polepszenie działalności opieki społecznej, rozwój edukacji, poprawienie infrastruktury w telekomunikacji, transporcie i energetyce, przeprowadzenie reformy administracyjnej. W latach 1991–1999 Unia Europejska na program TACIS poświęciła 4 220,9 mln euro, w tym 1 301,5 mln euro zostało wydane na rosyjską część programu. Najwięcej kapitału pochłonęły projekty z obszaru bezpieczeństwa nuklearnego, umacniania przedsiębiorczości włącznie z małymi i średnimi przedsiębiorstwami, jak też rozwoju zasobów ludzkich oraz bezpieczeństwa socjalnego. Obecnie generalne założenia programu zostały nakierowane na umacnianie rozwoju współpracy transgranicznej, regionalnej i międzypaństwowej krajów korzystających z TACIS oraz między nimi a Unią łącznie z państwami Europy Środkowej i Wschodniej⁶².

Współpraca UE z FR dotyczy również szeregu inicjatyw odnoszących się do wybranych zagadnień, które charakteryzują się wzajemnym zainteresowaniem stron. W celu wspierania rosyjskiego sektora energetycznego powstał w 1995 r. program INOGATE Międzypaństwowy transport naftowy i gazowy dla Europy obejmujący kraje byłego ZSRR, a także Europy Środkowej i Wschodniej. Zasadniczym celem INOGATE, w którego ramach zaczęto mobilizację kapitału niezbędnego dla restrukturyzacji oraz usprawnienia wykorzystania infrastruktury, jest wspomaganie modernizacji systemu wydobycia oraz transportu zarówno gazu, jak i ropy naftowej. Na realizację założeń programu w 2000 r. przeznaczono 11 mln euro⁶³.

Istotną sferę współpracy między UE a Rosją stanowi inicjatywa Wymiaru Północnego obejmująca kraje regionu Morza Bałtyckiego, Morza Arktycznego, a także północno-zachodniej Rosji. Inspiratorem koncepcji kooperacji w obszarze Wymiaru Północnego była Finlandia, a ramy wymiaru zostały ustalone w Komunikacie Komisji Europejskiej pt. Wymiar Północny w Politykach Unii Europejskiej, przyjętym na szczycie Rady Europejskiej w grudniu 1998 r. w Wiedniu. W czerwcu 2000 r. w Feira Rada Europejska zaaprobowwała Plan Działania w ramach Wymiaru Północnego w polityce zewnętrznej oraz współpracy transgranicznej UE w latach 2000–2003⁶⁴. W dokumencie znajdują się szczegółowe cele oraz priorytety Unii w sektorze wymiaru północnego na okres 2000–2003. Rosyjscy specjaliści twierdzą, że rozszerzenie UE powinno korzystnie wpłynąć na rozwój Wymiaru Północnego, a także na rozwój gospodarczych kontaktów FR z krajami nowoprzyjętymi. Uważają, że Litwa, Łotwa, Estonia i Polska posiadają duży potencjał, który warto wykorzystać dla rozwoju pro-

⁶¹ R. Dziwulski, *Stosunki pomiędzy Unią Europejską a Rosją w kontekście rozszerzenia UE*, „Biuletyn Analiz Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej” 2002, nr 9, s. 72.

⁶² Ibidem.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ *Action Plan for the Northern Dimension with external and cross-border policies of the European Union 2000–2003*, http://ec.europa.eu/external_relations/north_dim/ndap/06_00_en.pdf [dostęp: 14.11.2008].

gramu. Wymiar Północny jest obszarem, w którym wspólnotowe interesy są najbardziej zbliżone z narodowymi państw UE⁶⁵.

Inicjatywa dotyczy współpracy w sektorze energetycznym, ochrony środowiska, infrastruktury transportowej, bezpieczeństwa nuklearnego, a także wymiaru sprawiedliwości, spraw wewnętrznych i współpracy z Obwodem Kaliningradzkim. Koncepcja Wymiaru północnego opiera się na powstałych wcześniej ramach prawnych, tj. Układ o Partnerstwie i Współpracy, Układy między UE a państwami nadbałtyckimi – Litwa, Łotwa, Estonia, Polska, Porozumienie w sprawie Europejskiego Obszaru Gospodarczego – Islandia i Norwegia, a także w ramach instrumentów budżetowych, m.in. TACIS⁶⁶.

9. Wpływ rozszerzenia UE na stosunki z Rosją. Jednym z najważniejszych zagadnień przedstawionych w Strategii rozwoju stosunków FR z UE było zapewnienie interesów Rosji w sytuacji rozszerzenia UE. Początkowo zamiary rozszerzenia UE o państwa byłego bloku wschodniego nie budziły obaw strony rosyjskiej, która nie dostrzegała w nich zagrożenia dla własnych interesów, a w okolicznościach rozszerzenia NATO stały się sprzyjającą dla Rosji alternatywą. Dopiero z końcem lat dziewięćdziesiątych zaczęto obawiać się, że rozszerzenie UE może stać się źródłem problemów⁶⁷, Rosja obawiała się m.in. o status Obwodu Kaliningradzkiego po wstąpieniu do UE Polski i Litwy. Obawiano się powstania utrudnień w transzycie rosyjskich towarów z Kaliningradu, pogorszenia warunków mniejszości rosyjskiej w Estonii i na Łotwie, a także negatywnych sytuacji w stosunkach gospodarczych oraz handlu z państwami Europy Środkowej i Wschodniej, w konsekwencji ich akcesji do Unii⁶⁸.

Po 1 maja 2004 r., kiedy dziesięć państw Europy Środkowej i Wschodniej stało się członkami UE dostrzeżono, jak ważny wpływ na rosyjskie stosunki handlowe z zagranicą mają relacje z nowymi państwami członkowskimi UE. Rozszerzenie Unii o kraje Europy Środkowej i Wschodniej istotnie wpłynęło na Rosję, ze względu na strategiczne znaczenie regionu, który jest ważnym rynkiem zbytu oraz istotnym korytarzem transportowym. Przez kraje z tego obszaru płynie do Europy Zachodniej ponad 40% zaopatrzenia gazu, a także ponad 31% zaopatrzenia ropy naftowej, w tym 15% jest transportowane przez kraje bałtyckie⁶⁹.

Jurij Borko – dyrektor Instytutu Europy Rosyjskiej Akademii Nauk oraz doradca rządu rosyjskiego ds. Unii Europejskiej rozróżnił krótkoterminowe skutki poszerzenia – mające charakter jednorazowy oraz długoterminowe – ujawniające się stopniowo. Do

---

⁶⁵ Por. Ch. Patten, *The Northern Dimension of EU foreign Policy: from words to action*, http://ec.europa.eu/external_relations/north_dim/doc/index.htm [dostęp: 10.12.2008].

⁶⁶ R. Dziewulski, op. cit., s. 73.

⁶⁷ Obawy dotyczące rozszerzenia Unii na Wschód Moskwa sformułowała w dokumencie: *Wykaz problemów stanowiących przedmiot zaniepokojenia Rosji w związku z rozszerzeniem Unii Europejskiej*, zob. I. D. Iwanow, *Pierspektivy rasszirenija JS: Scenerii i problemi*, w: *Rasszirenije Jewropejskiego Sojuza i intieresy Rossii, Materiały konferencji* (Moskwa, 15–16 października 1999 g), Moskwa 2001.

⁶⁸ R. Dziewulski, op. cit., s. 77.

⁶⁹ A. Bryc, op. cit., s. 101; A. Stepien-Kuczyńska, *Rosja: ku Europie. Z problematyki stosunków rosyjsko-unijnych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 174.

krótkoterminowych zalicza, m.in. obniżenie taryfy celnej (średnio cło obniżono z 9% do 4% wartości towarów), wprowadzenie wiz, które utrudniają wzajemne kontakty nie tylko Rosjanom, ale także innym narodom (Polacy, Czesi), ułatwienie handlu poprzez wprowadzenie jednej procedury granicznej, poza tym Rosja ma obecnie dostęp do dużego i jednolitego rynku 27 państw stanowiących jedyny stabilny region, z którym graniczy Rosja⁷⁰.

Rosjanie byli zaniepokojeni ewentualnymi utrudnieniami w handlu oraz zmniejszeniem przychodów z eksportu surowców, gdyż dotychczas Rosja miała podpisane umowy bilateralne z poszczególnymi państwami regionu Europy Środkowej i Wschodniej zapewniające stałe sumy importu surowców. Z chwilą wejścia tych państw do UE większość problemów jest rozstrzygana głównie przez całą Wspólnotę. Rosjanie zdali sobie sprawę ze zwiększającej się asymetryczności w ich relacjach z państwami członkowskimi – wyrażającej się w poziomie rozwoju gospodarczego oraz poziomie życia obywateli. Aby zmniejszyć powstałą asymetrię postanowiono zaktywizować politykę wobec WNP oraz zwiększyć możliwości przetargowe w relacjach z Unią⁷¹.

W rezultacie można wyróżnić pozytywne oraz negatywne skutki poszerzenia Unii dla Rosji. Pozytywnym następstwem jest fakt, iż w krajach przyjętych do UE 1 maja 2004 r. istnieje stałe zapotrzebowanie na rosyjskie towary, a w szczególności na środki transportu oraz nośniki energii. W krótszej perspektywie Rosja poniesie na rynku energetycznym straty wynikające z prowadzonej przez Unię polityki – limity na import nośników energii, jednakże w dłuższej perspektywie nastąpi zwiększenie dostaw gazu oraz ropy naftowej na rynek UE. Innym pozytywnym skutkiem jest utworzenie w Europie wspólnego rynku bez barier celnych, co usprawni wymianę handlową. Negatywną stroną jest natomiast pozbawienie Rosji możliwości zawierania bilateralnych umów, czego skutkiem będą straty gospodarcze⁷².

Obecnie dyplomacja rosyjska, niezależnie od okoliczności, rozszerzenie UE traktuje jako zjawisko dokonane i koncentruje uwagę na profitach, jakie może dzięki niemu osiągnąć zarówno Rosja, jak i UE. Zatem mimo obaw związanych z rozszerzeniem UE Rosja wyniosła więcej korzyści niż strat. Proces rozszerzeniowy, dzięki włączeniu do dotychczasowej wymiany współpracy Rosji z państwami regionu Europy Środkowo-Wschodniej umocnił strategiczne partnerstwo Unii z Rosją⁷³.

10. Perspektywy partnerstwa. W najbliższej przyszłości można się spodziewać dalszego ożywienia współpracy UE z FR, zarówno w sferze politycznej, jak i gospodarczej. Do najważniejszych czynników warunkujących rozwój kooperacji będą należeć: coraz większy udział Rosji w działaniach antyterrorystycznych, ewoluująca integracja

⁷⁰ Wywiad z profesorem dr. hab. Jurim Borko przeprowadzony przez Marcina Bodio (Moskwa, 17 maja 2004 roku), „Przegląd Europejski” 2004, nr 2, s. 151–153.

⁷¹ A. Stępień-Kuczyńska, M. Słowikowski, op. cit., s. 88.

⁷² A. Czajowski, *Uwarunkowania stosunku Rosji do Unii Europejskiej*, w: M. Cichosz, J. Sroka, K. Zamorska (red.), *Konsekwencje poszerzania Unii Europejskiej dla Europy Środkowej i Wschodniej*, Wyd. Komitet Nauk Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2004, s. 125.

⁷³ A. Stępień-Kuczyńska, *Rozszerzenie Unii Europejskiej na Wschód a stosunki polsko-rosyjskie*, w: A. Stępień-Kuczyńska, op. cit., s. 107; S. Bieleń, *Tożsamość międzynarodowa Federacji Rosyjskiej*, Oficyna Wydawnicza ASPRA – JR, Warszawa 2006, s. 284–286.

gospodarcza FR z UE, a w ramach światowego handlu – przyszłe członkostwo w Światowej Organizacji Handlu. Istotnym czynnikiem, który wpływa na pogłębienie współpracy gospodarczej i handlowej UE i FR jest rozszerzanie UE o kraje Europy Środkowej i Wschodniej. Współpraca handlowa wpływa jednocześnie na ujednoczenie oraz rozszerzenie współpracy na kontynencie⁷⁴.

Rosja jest świadoma, że poprzez kontakty z UE umacnia swój potencjał – mowa przede wszystkim o napływających z Unii inwestycjach, dlatego priorytetem rosyjskiej polityki zagranicznej jest czynne uczestnictwo w europejskich procesach integracyjnych. Strategiczne partnerstwo FR i UE wpływa także na usprawnienie rosyjskiej polityki zagranicznej w sferze globalnej – widoczne w stopniowym uzależnianiu całej Europy od dostaw rosyjskich surowców energetycznych⁷⁵.

Rosja upatrując w Europie najatrakcyjniejszego partnera wyróżnia kilka możliwych wariantów zbliżenia z UE. Pierwszy scenariusz zakłada szansę ściślejszej współpracy – integracja oznaczałaby wówczas przyjęcie przez Rosję identycznej drogi, jaką obrały kraje Europy Środkowej i Wschodniej⁷⁶. Natomiast w planie drugim przewiduje się wynegocjowanie z UE nowych form współpracy, dla których podstawą byłyby porozumienia prawne. W obu przypadkach integracja Rosji z UE oraz bliski sojusz nie wydają się raczej realne, a przyczyną zaistniałej sytuacji jest znaczna asymetria gospodarcza, polityczna oraz kulturowa. Założenie sojuszu nie odpowiada ponadto wytycznym rosyjskiej polityki zagranicznej, ukierunkowanej na WNP oraz Daleki Wschód. Wzajemna współpraca może opierać się także na perspektywicznym partnerstwie, które uznawane jest obecnie za najbardziej realne. Bazuje ono na kooperacji opartej na pokrewnych celach strategicznych, zaufaniu, zrozumieniu oraz wspólnych wartościach gospodarczych i politycznych⁷⁷.

W chwili obecnej Kreml nie zakłada wstąpienia do UE, model integracji bez członkostwa okazuje się wystarczający, jednak w strategii długofalowej twierdzi się, że FR powinna zmienić swe podejście. Problem Rosji polega na tym, iż świadoma swej pozycji uważa się za nazbyt silną, by zrównać się jakimkolwiek państwem członkowskim UE, dlatego współpracuje z Unią jako samodzielnym aktorem międzynarodowym, a jednocześnie obawiając się Unii jako jednorodnego aktora politycznego, prowadzi politykę podziału Europy⁷⁸. Uzasadnienia tej polityki można dopatrywać się w obawie przed trudnościami w negocjacjach Rosji z UE.

Współcześnie wiele kwestii wskazuje na odmienne interesy zarówno UE, jak i FR⁷⁹, które są widoczne zwłaszcza w sprawie dalszego rozszerzenia Wspólnoty. Projekty na-

⁷⁴ R. Dziewulski, op. cit., s. 82.

⁷⁵ M. Raś, *Ewolucja polityki zagranicznej Rosji wobec Stanów Zjednoczonych i Europy Zachodniej w latach 1991–2001*, Warszawa 2005, s. 286.

⁷⁶ Prezydent Władimir Putin w trakcie jednego z wystąpień stwierdził, że Rosja zalicza się do państw europejskich i należy do kręgu zachodnioeuropejskiej kultury; por.: W. Nikoniew, *Soblastn osobowo puti. Rossija – 2013: niezapadnyj Zapad*, „Rossija w Globalnoj Politike” 2003, t. 1, nr 3, s. 49.

⁷⁷ M. Bodio, op. cit., s. 176.

⁷⁸ M. Kaczmarek, *Polityka Rosji wobec Unii Europejskiej*, http://www.csm.org.pl/images/rte/File/Raporty%20i%20publikacje/Raporty%20i%20analizy/2005/rap_i_an_0805.pdf [dostęp: 18.11.2008].

⁷⁹ D. Trienin, *Identicznost' i integracja: Rossija i Zapad w XXI wiekie*, „Pro et Contra” 2004, nr 3, <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/procontra/vol8n3-01.pdf> [dostęp: 12.12.2008].

stępnym rozszerzeń UE nie są jeszcze ustalone, a spór toczy się o kraje bałkańskie. Nie jest jasne czy po wejściu państw bałkańskich do UE proces rozszerzeniowy powinien ostatecznie się zakończyć⁸⁰.

Bruksela, dostrzegając nieefektywność dotychczasowej polityki unijnej na kierunku rosyjskim, zmierzać będzie do wzmocnienia koordynacji stosunków UE i FR. W tym celu Komisja Europejska przedstawiła Radzie Unii Europejskiej następujące rekomendacje:

- strategiczne partnerstwo opierać się będzie na specjalnie opracowanej strategii współpracy zawierającej konkretne zadania do spełnienia;
- być przygotowanym do dyskusji z FR oraz stanowczej obrony interesów Wspólnoty;
- budować partnerstwo na zgodnych wartościach i interesach, a także wymagać od FR faktycznej implementacji europejskich wartości, tj. demokracji, respektowania praw człowieka w Czeczenii;
- propagować spójną politykę kooperacji z Rosją z jasno sprecyzowanymi celami oraz jednolitym stanowiskiem;
- podwyższyć skuteczność działania wspólnych, unijno-rosyjskich instytucji.

Podobne cele wyznaczają także przedstawiciele władz rosyjskich, którzy uznali za priorytet umocnienie strategicznego partnerstwa⁸¹.

Szczególnie perspektywiczna zdaje się być długofalowa współpraca w dziedzinie energetyki. Dostawy rosyjskich nośników energii byłyby rekompensowane inwestycjami, transferem technologii – urzeczywistnianymi przez państwa członkowskie UE w sektorze paliwowo-energetycznym. Owa współpraca przyczyniłaby się do wzrostu eksportu rosyjskich paliw do UE⁸².

Wnioski. Na podstawie analizy zagadnienia stosunków Unia Europejska–Federacja Rosyjska można sformułować następujące uogólnienia:

1. Najważniejszym celem rozwoju kooperacji Federacji Rosyjskiej z Unią Europejską jest budowanie partnerstwa opierającego się na równorzędnej pozycji obydwu stron. Strategiczne partnerstwo Unii Europejskiej i Federacji Rosyjskiej powinno się kształtować na podstawie umów o współpracy, ale bez konieczności ubiegania się FR o członkostwo w UE.
2. Federacja Rosyjska za kadencji Władimira Putina rozpoczęła współpracę z Unią Europejską na wszystkich płaszczyznach – politycznej, bezpieczeństwa oraz ekonomicznej. W najbliższej przyszłości można spodziewać się dalszego poszerzania kooperacji UE i FR, a do najważniejszych czynników determinujących pogłębianie współpracy należeć będzie, m.in. postępująca integracja gospodarcza obu partnerów, na którą istotnie wpłynęło rozszerzenie Unii o kraje Europy Środkowej i Wschodniej.
3. Największym atutem Federacji Rosyjskiej w relacjach z państwami członkowskimi Unii Europejskiej jest pozycja najważniejszego dostawcy surowców energetycznych, a z drugiej strony UE posiada pakiet kontrolny w rosyjskim handlu zagranicz-

⁸⁰ A. Stepien-Kuczyńska, M. Słowikowski, *Unia Europejska...*, s. 95.

⁸¹ M. Raś, op. cit., s. 289.

⁸² Ibidem, s. 290.

nym oraz jest znaczącym inwestorem w rosyjskiej gospodarce. Surowcowa struktura unijnego importu z Rosji oraz konsumpcyjna eksportu niekorzystnie oddziałuje na dynamikę wspólnej wymiany handlowej, a jeszcze bardziej niekorzystnie na możliwości rozwoju Rosji.

4. Federacja Rosyjska dzięki współpracy z Unią Europejską zwiększa krajowy potencjał, który ujawnia się w napływających środkach finansowych oraz technologii. Aspekt ekonomiczny stosunków z UE ma duże znaczenie dla rosyjskiej gospodarki. Władze Rosji postrzegają wzajemną współpracę jako narzędzie integrujące gospodarkę Europy, Rosji i świata.
5. Federację Rosyjską i Unię Europejską we wzajemnych stosunkach charakteryzuje duża asymetryczność, a poszerzenie obszaru Unii w 2004 roku i zwiększenie potencjału ludzkiego oraz ekonomicznego zwiększyło nie tylko współzależność, ale także asymetryczność. Perspektywy wzajemnej współpracy Federacji Rosyjskiej i Unii Europejskiej zależą zarówno od wyznaczonych kierunków działań, a także od zdolności do ich realizacji.
6. Współpraca gospodarcza Rosji i UE jest ważna ponieważ UE jest importerem największej części transakcji handlowych FR z zagranicą, a Unia jest dla Rosji głównym źródłem technologii i inwestycji. Unia wsparła także starania Rosji o przystąpienie do WTO i wysiłki zmierzające do urynkowania gospodarki. Federacja Rosyjska ze swojej strony oferuje Unii surowce mineralne, głównie będące nośnikami energii.
7. Rozszerzenie Unii Europejskiej na Wschód doprowadziło do poszerzenia obszarów dialogu rosyjsko-europejskiego i współpracy; umożliwiło ściślejszą integrację FR z przestrzenią gospodarczą Europy, zwłaszcza ze względu na geograficzną bliskość i ułatwione włączenie do komunikacyjnej infrastruktury unijnej. Rozszerzenie wewnętrznego rynku Unii doprowadziło do powstania największego i najbardziej zespolonego rynku energii;
8. W hierarchii rosyjskich interesów Unia jest ważnym czynnikiem rewitalizującym gospodarkę FR. Ośrodek władzy w Rosji jest zdecydowanie zorientowany na kooperację z UE i jest to szansa dla Unii, gdyż Rosja stanowi ważne zaplecze energetyczne. Rosja dostrzega niezależność UE i jej wysoką rangę w stosunkach międzynarodowych, które stwarzają możliwość równoważenia amerykańskiej potęgi.